

Ona Kozakova ideološka nezahtevanost pa bi utegnila biti tudi ne prav srečno posnemanje velikega grškega vzornika, ki v svojih dialogih često svoje, oziroma Sokratove resnice ne izreka do kraja, marveč pušča v svoji subtilni previdnosti marsikako vprašanje odprto. Morda Juš Kozak iz kakega podobnega razloga noče ne svojih ne tujih misli misliti do kraja.

◀ Vse te neplatonске lastnosti meni posvečenega spisa so mi vzbujale samo turoben nasmeh, o čemer priča vse doslej govorjeno, in še nekako tako zadrego, kakor sem jo pred nedavnim doživel v operi, ko sem pri znameniti „Stoji, stoji Ljubljanca“ na odru gledal svojo senco, ki se je pijana pretepala v pijani literatski družbi. Resnično turobne perspektive za nesmrtnost, bodisi Kozakovo, bodisi Pirnatovo, bodisi mojo. Iz te turobe pa me je v „Pogovoru“ predramilo v neko bolj objestno razpoloženje samo tisto mesto, tisti očitek, ki mi govori takole: „Verujem, da se je v takih dneh (kakor so sedanji) lažje razpeti iz večnosti v večnost, kakor pa sodoživljati in se viti v krčih porajajočega se sveta.“ Res je, priznam Jušu Kozaku, da je prvo vsaj v nekem čisto življenjskem smislu lažje kakor drugo, zato pa mi bo Juš Kozak gotovo priznal, da je iz vseh možnosti brez dvoma najlažje: živeti v veri, da sodoživljaš s svetom in da se na vso moč viješ v krčih porajajočega se sveta, pri tem pa se niti trohico ne razpenjati iz večnosti v večnost, temveč v svoji krčeviti spojenosti s porajajočim se svetom sodelovati in biti celo nekak literarni priganjač v službi narodnostno in socialno najreakcionarnejših elementov v Sloveniji in se — viti, viti... Tako početje je v najboljšem primeru, se pravi, v nedolžni zaslepljenosti, zelo predpusno in pa, čeprav je skorajda čisto neplatonsko, vendarle v nekem smislu — klasično. Josip Vidmar.

Kritika

Janez Ev. Krek. Izbrani spisi. IV. zvezek. Prvikrat v državnem zboru (1879—1900). Uredil Ivan Dolenc. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celju 1933. 230 strani.

Če hočemo pravilno oceniti delo, ki ga opravlja urednik Krekovih izbranih spisov, moramo razgledati težkoče in ovire, ki mu jih je premagati. Misliti moramo na to, da leži pred nami prva izdaja spisov slovenskega politika. Zbranega ali izbranega dela slovenskega politika še nismo imeli, saj niti nimamo „slovenske politične čitanke“, ki naj bi obsegala naše politične programe in izbor političnega gradiva, ki je pomembno za zgodovinarje in za vsakogar, ki ga zanima življenje in usoda našega naroda. Tudi zbranim spisom Jurčiča in Tavčarja še manjkata zaključna zvezka z njunimi važnejšimi političnimi spisi. Zadovoljili smo se s spomini naših politikov in z objavo skromnih drobcev njihove korespondence. Urednik Krekovih spisov se torej ni mogel ravnati po že veljavnih domačih vzorcih in se ni mogel okoristiti z izkušnjami drugih izdaj. Razne izdaje naših leposlovcev so mu mogle služiti le kot vzorci, ki jih je moral prilagoditi svojevrstnemu delu politika.

Krekovo delo je silno razsežno: leposlovje, politika, državno in deželno poslanstvo, organiziranje gospodarskega življenja, kmetov in delavcev, časnikarstvo — to je najširši krog javnega dela, kakor ga ni pri nas obsegel nihče pred njim in nihče za njim. Kako urediti ves pisani in tiskani obseg razsežnega dela? Dolenc se je odločil za časovno ureditev in je ločil le pri posameznih zvezkih, torej v omejenem in preglednem razdobju, med leposlov-

jem, članki, govori in razpravami. Kronološka ureditev je opravičena; ne kaže ločevati n. pr. leposlovja od ostalega dela in ga objavljati v enem zvezku, kajti pri Kreku leposlovje ne prevladuje in ni tako bistvena sestavina njegovega dela kakor pri Jurčiču ali Tavčarju.

Vidne težave delajo uredniku pisma; morda si še sam ni na jasnem, kam bi z njimi. V prvem zvezku jih je prislonil življenjepisu kot celoto za se, v drugem in četrtem zvezku je ta skupina izostala in je objavil le nekaj pisem med življenjepisom. To je razvada, ki se je sicer pri nas tako razširila, da ima že domovinsko pravico, a je kljub temu skoraj vedno in povsod neopravičena. Pisma je smatrati za celoto zase, kot del zbranih ali izbranih spisov, naposled pa tvorijo tudi gradivo za sintezo. Razvada, objavljati jih kot ocvirke v sintetičnem delu, ni opravičljiva in je mnogokrat samo znak piščeve zadrege, akoravno priznavam, da je upravičena želja, z odlomki iz pisem poživiti in ponazoriti pripovedovanje. Skoraj bi nasvetoval uredniku, naj pusti pisma za zdaj ob strani in naj jih shrani za skupno objavo v končnem zvezku. Morda zbudijo „Izbrani spisi“ med lastniki Krekovih pisem toliko zanimanja in dobre volje, da jih bodo dali uredniku na razpolago. Če pa ima že zdaj zadostno število Krekovih pisem v rokah — o čemer pa zelo dvomim, ker poznam filistrozno ljubosumnost „lastnikov“ pisem in zapuščin — tedaj na dan z njimi kot poseben oddelek v vsakem zvezku!

Mnogo težkega in zamudnega dela je imel urednik z ugotavljanjem avtorstva pri anonimnih člankih. V političnih časnikih je ogromna večina člankov nepodpisana. Le zamudno primerjanje, srečna najdba seznama „ligašev“ (glej II. zv.) in podrobno proučevanje Krekovega sloga in jezikovnih posebnosti, je dalo uredniku ključ za razrešitev anonimnih člankov. Sam zatrjuje, da je še marsikaj ostalo nerešenega, n. pr. avtorstvo dopisov iz dunajskega parlamenta (IV. zv.). Le žal, da je Dolenec obdržal svoje ugotovitve deloma zase. Tako n. pr. izvemo le iz bežnih opomb v življenjepisu za tri Krekove članke, ki so izšli v Slovincu 1897 in 1898 in ki jih urednik ni sprejel v četrti zvezek; zaman iščeš točnega seznama nesprejetih člankov, odnosno člankov, ki jih Dolenec z večjo ali manjšo gotovostjo pripisuje Kreku. Le o razpravah, ki jih je objavil Krek v Katoliškem Obzorniku, najdeš na strani 49 obračun, ki pove, kaj je urednik sprejel, česa ne, kaj je Krek sam drugod porabil itd. A to je potrebno tudi za vse druge članke, ki jih urednik ni sprejel, potrebno ne morda samo za kontrolo, v prvi vrsti za vporabljalnost knjige in za vse, ki se zanimajo za Kreka in našo politično in gospodarsko zgodovino. Tudi dejstvo, da je Krekov slog vplival na sodobnike, „da je nevarno ugibati avtorja“, in „da niso samo Krekove misli, ampak tudi njegovi izrazi postali v tej dobi pri „Slovincu“ nekaka „splošna last“, opravičuje in potrjuje zahtevo po takem seznamu. Še bolj pa to, da imamo v rokah izbrane spise. Seznam bi bil nepotreben le tedaj, če bi že imeli zbrane spise Krekove pred zbranimi. Tak seznam spada najbolje na konec knjige, kot prvi del komentarja. Navesti bi moral urednik vse spise, o katerih sodi, da so Krekovi, v dvomljivih primerih naj brez vseh skrbi pristavi vprašaj, ki mu ga ne bo nihče zameril, kdor se je kedaj ukvarjal z zamudnim reševanjem anonimnih člankov. Le tako bi dobili trdno podlago in kažipot v labirintu anonimnih člankov Krekovih, Žitnikovih, Šušteršičevih in Lampetovih.

V četrtem zvezku „ni ponatisnjena niti polovica tega, kar je napisal Krek v tej dobi“ (str. 50). Glede tega bi si pač želeli nekoliko več široko-

grudnosti založnice, ki se mora zavedati, da ni Dolenčevi izdaji za dolgo dobo pričakovati nobene naslednice.

Tesno odmerjeni prostor je prisilil urednika h kompromisom, ki jih v tej obliki ni odobraval. Sem spada objavljane odlomkov. Nisem temu načelno nasproten. Pri spisih, ki jih je objavil Krek v Katoliškem Obzorniku in ki jih je deloma dobesedno ali predelane sprejel v Sociologijo (gl. III. zv.), zadošča objava važnejših odlomkov in delov, ki jih Sociologija nima. Druga je s političnimi uvodniki, kjer nam odlomek le prav malo pove. Naj navedem kot primer odlomek iz uvodnika „Vodilna ideja“ (Izbr. sp. IV, 117), kjer je izpuščen ves prvi del in ponatisnjen samo sklep o potrebi politične zveze Slovencev s Hrvati. Premise, iz katerih je prišel Krek do tega sklepa, izveš v prvem delu članka, ki ga v knjigi ni, ki pa bi bil potreben tudi kot dopolnilo k poročilu o Krekovem govoru na zborovanju Hrvatske stranke prava na Sušaku 1898, ki ga bereš na prejšnji strani (Izbrani spisi IV, 116). Na Sušaku sta namreč izjavila Kalan in Krek, „da se moramo Slovenci združiti s Hrvati na temelju hrvaškega državnega prava.“ Uvodnik „Vodilna ideja“, ki je sledil že čez dva dni poročilu o shodu na Sušaku, je napisan kot vidna utemeljitev programa, ki ga je Krek izrekel na shodu. Zato bi moral sprejeti urednik ves uvodnik v knjigo, kakor je sprejel ves članek „Ob smrtni uri državne zbornice“, ker so vse tri izjave organsko zvezane ter za Kreka in našo preteklost pomembne.

Problem zase so časopisna poročila o Krekovih govorih in shodih. Ali sploh spadajo v „Izbrane spise“ in kam z njimi? V četrtem zvezku je objavil Dolenec štiri poročila (str. 110, 116, 120, 179) in jih razvrstil v oddelku „članki in govori“ na ono mesto, kamor spadajo časovno. Mogli bi temu ugovarjati, ker nimamo vselej dokazov za avtentičnost poročila, ki ga je poslal dopisnik uredništvu, kjer so ga še posebej „frizirali“. Rešitev bi bila možna tudi tako, da bi jih bil urednik porabil v življenjepisu ali jih bibliografsko navedel v komentarju. Ker bi pa v tem primeru izostalo že omenjeno poročilo o Krekovem govoru na Sušaku, ki je organsko zvezano s predstoječim in sledečim uvodnikom in ki brez dvoma samo tja spada, sledi, da tu ne more biti enotnega in za vse primere veljavnega pravila. Pač pa smemo zahtevati od urednika, da v komentarju bibliografsko zabeleži vsa poročila o političnih shodih in govorih, ki jih v knjigi ni objavil.

Ni mi jasno, zakaj se urednik Dolenec skoraj vidno brani komentarja na koncu knjige. Pri taki izdaji je komentar nujno potreben. Marsikaj, kar bi spadalo vanj, sem že omenil. Iz uvoda bi n. pr. spadalo tudi v komentar skoraj vse, kar pripoveduje urednik na str. 43—44 in 49—50 ter drugo. Tako bi razbremenil uvod, to je opis Krekovega „življenja in dela v letih 1897.—1900.“, ki bi dobil enotnejšo obliko in večjo preglednost. Sicer je uvod živahno napisan, nudi dober pregled avstrijskega parlamentarnega življenja Badenijeve dobe in njegovih naslednikov ter zlasti izčrpen opis Krekovega organizacijskega in socialnega dela. Včasih zameglita ljubezen in spoštovanje učencu kritičen pogled — tega mu ne bomo šteli v zlo, ker ga opravičuje tudi prekratka časovna razdalja.

Urednik je pisal in sestavljal knjigo z vidnim velikim trudom. Pri delu je bil navezan izključno na gradivo, ki ga hrani Slovenija; da ga mora vršiti iz daljnjih dalj — skoraj bi dejal iz pregnanstva — je naš dravskobanovinski „signum temporis“.

Av g. Pirjevec.